

Analiza i komentarze dr hab. Agaty Górny do badania

zrealizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku dla potrzeb imigrantów z Ukrainy i Białorusi dla określenia działań, koniecznych do podjęcia, w celu stworzenia im przyjaznych warunków do życia i pracy w województwie pomorskim

Województwo pomorskie po roku 2014 dołączyło do nowych obszarów docelowych imigrantów zarobkowych w Polsce. Cudzoziemcy pracujący przede wszystkim w przemyśle, budownictwie oraz handlu i usługach gastronomicznych, chętnie rozważają osiedlenie się w tym regionie. Badanie imigrantów ukraińskich i białoruskich zrealizowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku w roku 2019 pozwoliło na określenie najważniejszych potrzeb związanych z codziennym życiem migrantów na Pomorzu.

Skala imigracji w Pomorskiem

Rok 2014 zapoczątkował istotne zmiany w imigracji do Polski, głównie za sprawą rosnącego dynamicznie z roku na rok napływu imigrantów zarobkowych z Ukrainy wywołanego rosyjsko-ukraińskim konfliktem zbrojnym i pogarszającą się sytuacją gospodarczą kraju. Wzrostowi skali imigracji towarzyszyło jej stopniowe rozprzestrzenianie się na nowe regiony docelowe w Polsce, poza woj. mazowieckim, które przez lata stanowiło główny obszar imigracji.

Województwo pomorskie, a przede wszystkim Gdańsk, można uznać za właśnie taki nowy region docelowy, w którym dynamika wzrostu imigracji była wyższa niż przeciętnie w Polsce. W okresie 2014-2019 liczba wydawanych w woj. pomorskim zezwoleń na pracę wzrosła 15-krotnie sięgając liczby ponad 30 tys. dokumentów w roku 2019. Wzrost liczby oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi, przeznaczonych dla prac sezonowych obejmujących maksymalnie 6 miesięcy w ciągu roku, był jeszcze większy, tj. ponad 20-krotny. W roku 2019 było to już blisko 130 tys. oświadczeń. Podobnie jak i w innych częściach Polski, imigracja zarobkowa do woj. pomorskiego to przede wszystkim imigracja do dużych miast, co przekłada się na kluczowe znaczenie polityk miejskich w procesie integracji migrantów.

Na dzień dzisiejszy trudno ocenić, na ile ten obraz się zmieni na skutek obostrzeń dla mobilności międzynarodowej wprowadzonych w związku z epidemią COVID-19 oraz trudnościami ekonomicznymi, z jakimi borykają się polskie firmy zmuszone tą sytuacją do ograniczenia swojej działalności. Konsekwencje tych trudności dotyczą przede wszystkim migrantów czasowych, których sytuacja na rynku pracy jest względnie niestabilna. To czyni ich szczególnie narażonymi na ryzyko zwolnienia. Hotelarstwo i gastronomia – najsilniej dotknięte przez ograniczenia związane z epidemią – to sektory, gdzie dotąd znajdowało zatrudnienie wielu migrantów. Kolejne miesiące pokażą, w jakim stopniu cudzoziemcy stali się już nieodłącznym elementem polskiego społeczeństwa i rynku pracy, a na ile gwałtowny wzrost imigracji z Ukrainy do Polski był zjawiskiem koniunkturalnym.

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego obywateli Ukrainy i Białorusi

Badanie imigrantów z Ukrainy i Białorusi zostało zrealizowane w końcu roku 2019 i dotyczyło osób pracujących lub gotowych podjąć pracę w Polsce. Sondaż objął 500 respondentów przebywających w wybranych powiatach woj. pomorskiego: Trójmieście (ponad jedna trzecia próby), Słupsku oraz powiatach kartuskim, słupskim, starogardzkim oraz wejherowskim. Respondentów poszukiwano różnymi sposobami: w miejscach ich zatrudnienia (zwłaszcza większych przedsiębiorstwach), poprzez kontakty z ich znajomymi oraz w innych miejscach, gdzie można się było spodziewać ich obecności (np. w sklepach). Próba obejmuje zatem różnorodną grupę ukraińskich i białoruskich mieszkańców województwa pomorskiego jednak, podobnie jak w przypadku wielu badań imigrantów, trzeba się

liczyć z tym, że pewne grupy migrantów nie zostały nią objęte (zwłaszcza te mniej widoczne). Zgodnie z ogólnopolskimi trendami wśród badanych przeważają obywatele Ukrainy (94%), a tylko 6% stanowią obywatele Białorusi, zatem wnioski z prezentowanego badania odnoszą się przede wszystkim do tej pierwszej grupy.

Sektory w jakich imigranci najczęściej podejmują pracę

Tylko co dziesiąty badany cudzoziemiec w woj. pomorskim nie posiadał zatrudnienia w momencie badania. Dotyczyło to w większym stopniu kobiet (około 15% kobiet). Największa grupa ukraińskich i białoruskich migrantów – prawie jedna czwarta – pracowała w przemyśle, co obserwujemy także w innych, zwłaszcza nowych, regionach Polski. To właśnie przemysł, w szczególności przemysł przetwórczy, stał się ważnym pracodawcą dla cudzoziemskiej siły roboczej w ostatnich latach. Inne sektory, w których często znajdowali w roku 2019 zatrudnienie ukraińscy i białoruscy migranci na Pomorzu to handel hurtowy i detaliczny, budownictwo i usługi remontowe oraz gastronomia i hotelarstwo.

Porównanie do innych regionów: Sektory, w których pracę podejmowali imigranci w Pomorskiem są popularne również wśród imigrantów zarobkowych w całej Polsce, a także innych krajach europejskich. Pod tym względem pomorski rynek pracy nie odbiega znacznie od innych regionalnych rynków pracy.

Współpraca z agencjami pośrednictwa pracy

Względnie duża skala zatrudnienia w poszczególnych przedsiębiorstwach przemysłowych sprawia, że stały się one ważnym klientem agencji pośrednictwa pracy, które stanowią istotny kanał rekrutacji cudzoziemskich pracowników do Polski. Wśród badanych w woj. pomorskim migrantów prawie jedna trzecia miała doświadczenie współpracy (podpisaną umowę) z agencją pośrednictwa pracy, co należy uznać za stosunkowo duży udział.

Porównanie do innych regionów: Dla porównania na wrocławskim rynku pracy w roku 2018 analogiczny odsetek migrantów ukraińskich nie przekroczył jednej czwartej. Jednak na bydgoskim rynku pracy, gdzie w roku 2018 dominowało zatrudnienie cudzoziemców w przemyśle, współpracę z agencjami zatrudnienia deklarowała prawie połowa migrantów.

Większość badanych na Pomorzu migrantów (prawie 70%) była zadowolona z usług agencji pośrednictwa pracy. Badani zwracali uwagę na to, że dzięki temu szybciej znaleźli pracę, mieli większą szansę na uzyskanie umowy o pracę oraz na pracę zgodną ze swoimi kwalifikacjami, a także mogli liczyć na większą stabilność zatrudnienia. Nie bez znaczenia był też fakt, że dzięki współpracy z agencją nie musieli się martwić o formalności związane z zatrudnieniem. Jednak znaczna część pomorskich migrantów – prawie jedna czwarta – była niezadowolona ze swojej współpracy z agencjami. Prawie połowa z nich twierdziła, że otrzymywała w tej sytuacji niższe zarobki niż gdyby została zatrudniona bezpośrednio przez pracodawcę. Niezadowoleni migranci wskazywali ponadto na różne aspekty związane z tym, że praca, jaką otrzymali za pośrednictwem agencji zatrudnienia nie spełniała warunków ustalonych wcześniej z pośrednikiem – zaoferowana praca nie spełniała ich oczekiwań, zawarta umowa była niekorzystna, agencja nie wywiązała się ze swoich zobowiązań.

Porównanie do innych regionów: Obraz jaki się wyłania z opinii pomorskich migrantów na temat ich współpracy z agencjami zatrudnienia w woj. pomorskim jest spójny z wynikami badań w innych miejscach Polski, a także w innych krajach. Nie ulega wątpliwości, że pośrednictwo agencji sprzyja szybszemu zaspokojeniu potrzeb pracodawców oraz ułatwieniu podjęcia migracji do Polski. Jednak to na ile długoterminowa współpraca migrantów z agencjami zatrudnienia jest dla cudzoziemców

korzystna jest już mniej oczywiste. Liczne badania wskazują na marginalizację migrantów w związku z uzależnieniem od usług agencji oraz ograniczoną mobilnością zawodową.

Mobilność zawodowa i praca poniżej kwalifikacji

Bariery dla mobilności zawodowej to bez wątpienia jeden z głównych problemów, na jaki natykają się ukraińscy i białoruscy migranci na pomorskim rynku pracy. Aż jedna trzecia migrantów stwierdziła, że ma trudności ze znalezieniem pracy odpowiednio wynagradzanej. Podobna grupa migrantów deklarowała, że bariera na jaką napotykają to znalezienie pracy zgodnej z ich kwalifikacjami.

Porównanie do innych regionów: Taka sytuacja może niepokoić, gdyż wskazuje na ograniczenia w ekonomicznej integracji migrantów na pomorskim rynku pracy. Jednak jest ona udziałem migrantów także w innych miejscach nie tylko w Polsce. Już dawno badacze migracji zaobserwowali, że pracownicy cudzoziemscy często są spychani do tzw. podrzędnego sektora rynku pracy. Opuszczenie go wymaga od migrantów dużej determinacji oraz inwestycji w kapitał ludzki związany z rynkiem pracy kraju docelowego (np. znajomość języka kraju docelowego).

Inną dotkliwą bolączką migrantów na Pomorzu (jak i w innych regionach Polski) są kwestie proceduralne związane z zatrudnieniem w Polsce – trudności z załatwieniem formalności związanych z pobytem i pracą (29%) oraz ze znalezieniem legalnego zatrudnienia (na umowę) (20%). Migranci, którzy stwierdzili, że nie napotykają żadnych trudności na pomorskim rynku pracy stanowili tylko 12% badanej grupy. Na pewno jest zatem przestrzeń do poprawy sytuacji formalnej cudzoziemskich pracowników na Pomorzu w przyszłości. Migranci pytani o to, jakie wsparcie ze strony polskiego społeczeństwa ułatwiłoby im życie w Polsce, wskazywali przede wszystkim na kwestie formalne związane z dokumentami pobytowymi i zatrudnieniowymi.

Doświadczenie i dalsze plany migracyjne

Widocznym znakiem przemian w imigracji ukraińskiej do Polski po 2014 jest spadek znaczenia mieszkańców Zachodniej Ukrainy wśród przybyszów (w pierwszej dekadzie XXI wieku stanowiących większość napływu do Polski). Województwo pomorskie wpisuje się w tę tendencję szczególnie w nowych obszarach: tylko około jednej czwartej badanych migrantów ukraińskich pochodziło w roku 2019 z Zachodniej Ukrainy. Pozostali przybyli do Polski z różnych części kraju – zwłaszcza Ukrainy Środkowej. Jednocześnie ponad dwie trzecie imigrantów ukraińskich na Pomorzu przyjechało do Polski po raz pierwszy co najwyżej 3 lata przed badaniem, a ponad jedna piąta w roku badania, czyli w 2019. Oznacza to, że większość badanych to osoby ze stosunkowo krótkim doświadczeniem migracyjnym, zwłaszcza, że dwie trzecie z nich było w roku 2019 po raz pierwszy w Polsce.

Porównanie do innych regionów: Podobną sytuację zaobserwowano dla przykładu we Wrocławiu i Bydgoszczy – miastach które również można uznać za stosunkowo nowe regiony docelowe imigracji – w roku 2018, gdzie około trzech czwartych migrantów ukraińskich miało co najwyżej trzyletnie doświadczenie. Nieco inaczej sytuacja przedstawia się w aglomeracji warszawskiej, gdzie udziały bardziej doświadczonych migrantów są widocznie wyższe.

Z perspektywy przyszłości imigracji do województwa pomorskiego bardzo ważnym ustaleniem prezentowanego badania jest to, że ponad połowa badanych migrantów zamierza mieszkać w Polsce ze swoją rodziną, a aż jedna trzecia już w roku 2019 przebywała w woj. pomorskim z członkami swojej rodziny.

Porównanie do innych regionów: W tym względzie Pomorskie wydaje się być podobne do Wrocławia, który, na podstawie badań porównawczych dla różnych polskich miast, należy uznać za miasto, z

którym imigranci z Ukrainy stosunkowo chętnie wiążą swoje plany życiowe. Czyżby Gdańsk i okoliczne powiaty można było także zaliczyć do takich obszarów?

Znaczny udział osób – około jednej czwartej – które zadeklarowały, że pozostaną na stałe w woj. pomorskim, może na to wskazywać. Zwłaszcza, że do tej grupy doliczyć można jeszcze 36% badanych, którzy planują zostać na dłużej. To stanowi razem już ponad połowę badanych imigrantów, którzy być może zostaną w Pomorskiem na stałe.

Porównanie do innych regionów: Podobnie we Wrocławiu plany zamieszkania na stałe w Polsce zadeklarowała w roku 2018 niemal połowa ukraińskich migrantów. W innych miastach nieco większe, niż w woj. pomorskim, były natomiast frakcje ukraińskich migrantów planujących wyjazd do innych krajów poza Polską (około 15%), zwłaszcza do Niemiec. Na Pomorzu było to tylko 8%. Należy jednak zaznaczyć, że w innych miastach pytano migrantów o perspektywę 3 lat, podczas gdy w woj. pomorskim użyto określenia „w niedługim czasie”, co może mieć znaczenie dla wyników. Zwraca natomiast uwagę, że tylko co dziesiąty wśród ukraińskich i białoruskich migrantów przebywających na Pomorzu w roku 2019 planował wyjazd do kraju pochodzenia. To bardzo niewielka grupa w porównaniu do ukraińskich mieszkańców innych miast, co może wskazywać na stosunkowo osiadły charakter migracji do woj. pomorskiego.

Relacje ze społeczeństwem polskim

Na to, że ukraińska i białoruska migracja do woj. pomorskiego nie ogranicza się do tymczasowych przyjazdów zarobkowych wskazuje to, że zdecydowana większość (88%) badanych cudzoziemców nawiązywała kontakty (w badaniu określono to jako „integrowanie się”) z Polakami. Przy czym relacje te wiążą się w pierwszym rzędzie z pracą: ponad połowa migrantów spotykała się, rozmawiała i wspólnie „wychodziła” ze swoimi polskimi współpracownikami. Nieco mniejsza (40%) grupa badanych nawiązywała takie relacje z sąsiadami, a jedna trzecia na kursach i szkoleniach niezwiązanych z pracą. Choć grupa migrantów uczestniczących w wydarzeniach kulturalnych i lokalnych jest nieco mniejsza, to dotyczy to prawie jednej piątej badanych, co należy uznać za znaczny udział wskazujący na widoczne uczestnictwo migrantów w życiu kulturalnym i społecznym Pomorza.

Obraz, jaki rysuje się w oparciu o powyższe deklaracje badanych, wskazuje na różnorodność interakcji ukraińskich i białoruskich migrantów ze społeczeństwem polskim, co może sprzyjać budowaniu wartościowych fundamentów dla integracji migrantów w woj. pomorskim.

Jednak co dziesiąty badany przyznał, że nie nawiązuje kontaktów z Polakami, głównie ze względu na brak czasu wynikający z obciążenia obowiązkami zawodowymi (38% tej grupy), chęci zaoszczędzenia pieniędzy (31%) lub niewystarczającej znajomości języka polskiego (24%). Są to okoliczności charakterystyczne dla migrantów zarobkowych zorientowanych na szybką akumulację dochodów z migracji. Tylko niewielka grupa (około 1% wszystkich badanych) przyznała, że nie nawiązuje kontaktów z Polakami z powodu ich niechęci do takich kontaktów.

Zwracając uwagę na ten optymistyczny wynik trzeba jednak pamiętać, że może on po części wynikać z niechęci cudzoziemskich respondentów do negatywnych wypowiedzi na temat lokalnej społeczności w rozmowie z polskimi ankieterami.

Napotymane trudności w obszarze warunków życia

Jeżeli chodzi o trudności codziennego życia, na jakie napotykają w woj. pomorskim ukraińscy i białoruscy migranci, to najczęściej wskazywali oni na problemy w dostępie do usług medycznych (27%) i problemy mieszkaniowe (23%). Odnośnie do tych ostatnich respondenci podkreślali przede wszystkim zbyt wysokie koszty wynajmu, a także złe warunki mieszkaniowe. Wydaje się, że znalezienie

mieszkania pod wynajem nie stanowi dla migrantów na Pomorzu głównego problemu. Wyzwaniem jest natomiast znalezienie mieszkania, które spełniałoby ich oczekiwania. Zauważalna grupa migrantów (15%) wskazała także na problemy z dostępem do kursów języka polskiego w związku z niewystarczającą liczbą kursów bezpłatnych oraz z niedostawianiem oferty do ich potrzeb – pod względem godzin i ich zakresu.

Odpowiedni dostęp do usług medycznych, mieszkaniowych oraz kursów językowych to kwestie bardzo istotne dla cudzoziemców w codziennym życiu, a co za tym idzie dla ich integracji z polskim społeczeństwem. Obszary te wymagają bez wątpienia zainteresowania władz lokalnych Pomorza.

Nieco niepokojącym ustaleniem badania jest fakt, że ponad 14% respondentów borykało się w woj. pomorskim z brakiem poczucia bezpieczeństwa. To ogólne stwierdzenie może dotyczyć różnych obszarów życia – poczucia bezpieczeństwa osobistego, finansowego, socjalnego i innych.

Kwestia ta zasługuje na uwagę, gdyż brak poczucia bezpieczeństwa wśród wybranych grup społecznych może prowadzić do obniżenia spójności społecznej w przestrzeni lokalnej. Za optymistyczny akcent badań należy natomiast uznać to, że ponad jedna trzecia ukraińskich i białoruskich migrantów na Pomorzu nie zmagają się z powyższymi trudnościami.

Niestety 30% badanych zadeklarowało, że brakuje im pewnych rodzajów wsparcia w Polsce. Wśród form pomocy, które według cudzoziemców mogłyby ułatwić im życie w Polsce, na pierwszy plan wysuwały się pomoc w załatwieniu spraw urzędowych (42% deklaruujących niewystarczające wsparcie), pomoc prawna (31%) oraz pomoc w znalezieniu pracy (28%). Kluczowe miejsce zajmowały też kwestie związane z dostępem do informacji. Cudzoziemcy na Pomorzu oczekiwali przede wszystkim pomocy informacyjnej w zakresie legalizacji pobytu i pracy (34%), często zgłaszali też potrzebę stworzenia platform informacyjnych obejmujących szerokie spektrum zagadnień ważnych dla cudzoziemców. Były to postulaty odnośnie dostępu do jednego punktu, w którym można otrzymać wszystkie informacje dotyczące warunków życia i pracy w zamieszkałym powiecie (26%) oraz dostępu do jednej strony internetowej, która zbierałaby wszystkie informacje dotyczących działań prowadzonych dla imigrantów w województwie pomorskim (26%).

Są to postulaty, które władze lokalne i wojewódzkie mogłyby wziąć pod uwagę. W tym zakresie pomocne mogą być narzędzia internetowe, gdyż migranci pozyskują potrzebne im informacje przede wszystkim w mediach społecznościowych, na grupach dyskusyjnych (44%), a także stronach internetowych (34%). To wskazuje na ich stosunkowo duże kompetencje cyfrowe.

Co się zdaniem migrantów w woj. pomorskim poprawiło, a co pogorszyło?

Choć większość badanych w woj. pomorskim migrantów to osoby ze stosunkowo krótkim doświadczeniem migracyjnym, warto spojrzeć na to, jak oceniają zmiany w Polsce w ciągu ostatnich kilku lat. Jeżeli chodzi o warunki zatrudnienia – wysokość zarobków, łatwość w znalezieniu pracy oraz możliwości znalezienia pracy zgodnej z kwalifikacjami – to opinie respondentów są podzielone. Około jedna czwarta ukraińskich i białoruskich imigrantów uznała, że w każdym z trzech powyżej wskazanych obszarów nastąpiło pogorszenie sytuacji, podobna część respondentów wskazała, że ich zdaniem wskazane warunki zatrudnienia poprawiły się. W każdym z trzech obszarów około 40% imigrantów zza wschodniej granicy odpowiedziało, że nic się nie zmieniło. Największy odsetek deklaracji dotyczących poprawy dotyczył wysokości zarobków (28%), a najmniejszy możliwości znalezienia pracy zgodnej z kwalifikacjami (20%).

Porównanie do innych regionów: Oznacza to, że sytuacja cudzoziemców na polskim rynku pracy zmienia się w zróżnicowany sposób i zależy bez wątpienia od sektora zatrudnienia i kwalifikacji

migrantów. Badania realizowane w innych miastach wskazują, że wynagrodzenia migrantów wzrosły w ciągu ostatnich kilku lat zauważalnie. Dla przykładu w aglomeracji warszawskiej wzrost ten był w okresie 2015-2017 wyższy niż przeciętne zwiększenie wynagrodzeń w stolicy. Wynikał on przy tym po części z tego, że cudzoziemcy coraz częściej podejmowali lepiej płatne zajęcia w sektorach usług i handlu.

Odnosnie innych aspektów życia codziennego migrantów uwzględnionych w badaniu zdecydowanie przeważały opinie wskazujące, że nastąpiła poprawa, a udziały osób dostrzegających pogorszenie wahały się w przedziale 9-13%. Pozytywne opinie dotyczyły zwłaszcza ogólnych warunków życia, których polepszenie zauważyło aż 37% badanych. Około jednej trzeciej respondentów dostrzegło też poprawę bezpieczeństwa w miejscu pracy, stabilności zatrudnienia, możliwości rozwoju i zdobywania nowych kwalifikacji. Najmniejszy odsetek badanych (20%) uważał, że poprawiły się procedury legalnego zatrudnienia i pobytu w Polsce, a 12% twierdziło, że nastąpiło w tym obszarze pogorszenie. W związku ze znacznym wzrostem obciążenia polskich urzędów działających w obszarze imigracji w ostatnich latach, długi czas oczekiwania przez cudzoziemców na dokumenty to problem niejednego polskiego miasta.

***

W tekście wykorzystano wyniki badań imigracji do Polski Ośrodka Badań nad Migracjami UW zrealizowanych w różnych latach w poszczególnych miastach Polski. Ich najpełniejsze zestawienie zawierają poniższe publikacje.

Górny A., Kołodziejczyk K., Madej K. (2019). Nowe obszary docelowe imigracji z Ukrainy do Polski. *CMR Working Papers* 118/176, Warszawa: Uniwersytet Warszawski

Górny A., Kaczmarczyk P., Szulecka M., Bitner M., Siedlecka U., Stefańczyk A., Okólski M. (2018) *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców*. Warszawa: WiseEuropa.